

ՀԱՅԿԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՆՈՒՄԱՐԻՆԻ

Պարսկաստանի համար տարեկան 10 ֆր. և կամ 4 րբլ. թղթաբեկ. 20 ֆրանգ. Եւրոպայի և այլ տեղերի համար տարեկան 20 ֆրանգ. Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ լրացիրը զրկելու փոստի ծախքը. Բաժնեգրիները կանխիկ կը վճարուին: Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժնորդութիւններ ալ կընդունուին, առանց ուրիշ յաւելման բաժնեգրին վրայ: Հատով կը ծախուի ամեն տեղ 20 սանթիմ. Կամակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France)

Ե ՏԱՐԻ ԹԻԻ 8

1889 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2 (Հ.Տ.)

ՇԱՐՈՒ

Կը հրատարակուի Ղ. և Շ. Թ. օրեր

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն: Պարտաւոր չէ վերադարձունել չհրատարակուած ձեռագիրներն: Մանուցման կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Մանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանթիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 2 սանթիմ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Rue Vacon, 50)

ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԿ ԵՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

(Բաղուած Կանոնագրէն)

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքոստանի մէջ, Հայ ժողովրդի տեղական պէտքերին համեմատ: Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ունենալ ազատօրէն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին:

«Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Աղբին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, գիւմարներ կանէ որոց որպէսք է և նիւթապէս ու բարոյագէտ կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնուիրութեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին:

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող լրագիր որ բացի զանազան լուրեր տալէ իրեն լրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարաբան Հայերի գրութեան վրայ և կը ծառայէ հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ:

Ծանօթ. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակցիլ կամ թղթակցիլ ուղղորդներն պէտք է գիրքն հետեւեալ հասցէին:

M. Portoukalian (FRANCE) Marseille

* Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը կը նպաստէ Արմենիա լրագրի հրատարակման:

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պանդխտութեան դառն հետեւանքներն, Հայերի իսկական քիւր. — Նամակ Պարսկաստանէն (Դավթի). — Արմենիաէն լուրեր. — Մանուցումներ. — Բանասիրական (Իմ հայրապետ ընկերք):

ՊԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՌՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ամեն օր և ամեն կողմէ Հայաստանցիները պանդխտութեան դէմ կը լսուի և ամեն օր ալ կը շարունակուի դարձեալ այդ անիծեալ պանդխտութիւն: Նորա առաջն առնելը որչափ որ փափաքելի և օգտաւէտ է, նոյնչափ ալ դժուարին է եղած որովհետեւ պանդխտութիւնը Հայաստանի քաղաքական և տնտեսական այնպիսի հանգամանքներէ հետեւանքն է որոց անհետանալը թրքական յոռի վարչութեան այդ երկրէ վերնալէն կախում ունի:

Դժարամբանելի մի բան չէ որ մի այդպիսի ցաւալի դրութեան մէջ շատեր թողնով իրենց քաղցր հայրենիք, կը հեռանան կը պանդխտին օտարութեան մէջ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. Պօլսոյ Հայոց կեանքէն անուրած մի իրական վկայ)

ՊՐԵՏ ԱՊՈԶԱՐԻՊ

(Շար. 7րդ բաժնի)

Դ

1870 թուականն էր:

Բժշկապետ Ստեփան փաշա Արսլանեանի բարերարութեամբ Նոր Թաղի ձեմարանի աղքատիկ աշակերտներէն Երկու հոգի, ես և իմ անբաժանելի ընկերս (Գէորգը), Տէրութեան Բժշկական վարժարանը զրկուեցանք: Վարժարանի տեսուչը որովհետեւ տուաւ որ Գէորգը բժշկութիւն ուսանի, իսկ ես վերադառնալով մենք այն օրէն եղանք զինուոր, վասն զի այդ վարժարանի ներքին և դիւրօթիկ եղած էինք: մեր հագուստը, ուսելիքը և ամէն մեծ ու փոքր ծախքերը Տէրութեան գանձէն կը վճարուէին. այս կերպով մենք զինուորական դասուն կը վերաբերէինք: Օրէնքը այնպէս կը պահանջէ որ երբ այդ վարժարանէն մի անձ ուսումը աւարտելով դուրս ելնէ, երեսուն

թեան մէջ, մի քիչ դրամ շահելու և ապրելու ու ապրեցնելու համար իրենց ընտանիք. Բայց միթէ՞ պանդխտութեան մէջ կրնան ձեռք բերել ինչ որ իրենք կերպովեն. շատեր ո՛չ. ընդհակառակ աւելի ցաւալի և վատթար վիճակի կենթարկուին: Բայց այդ մեծամասնութեան ցաւալի վիճակը աչքի չկարծեր որ օրինակ և խրատ լինի հայրենիքի մէջ միացողներին. իսկ ընդհակառակ մի քանիների յաջողութիւնը հրապարակ կը դառնայ ուրիշներին՝ պանդխտութեան դառն բաժակէն իրենք ալ ճաշակելու: Ասոնք յետոյ թէեւ կը զղջան, բայց ինչ օգուտ որ ալ իրենց հայրենիք վերադառնալու անկարող վիճակի մէջ կը գտնուին. արդէն ելած ժամանակ ճանապարհածախքի համար անշարժ բնակարաններն հայրենիքի մէջ գրաւի գնելով կորուսած, պանդխտութեան մէջ շատ անգամներ անգործ մնալով ունեցած ստակն ալ վատնած, գիւղացի պարտքերի տակ ճնշուած, և որ գլխաւորն է, առողջութիւնն եւս կորուսած, շուարած ու ընդարմացած մի վիճակի կենթարկուին, կանգա-

տարի Օսմանեան բռնակներու մէջ պաշտօն վարէ. և երբ այդ երեսուն տարին լրանայ, հանգստեան թողալ (թաքաւիտ այլը) կը տրուի իրեն:

Շարաթն մի անգամ ուրախ օրերը ուսանողաց հրաման կուտային իրենց տունը երթալու, կիւրակէ երեկոյին դարձեալ վարժարան դառնալու պայմանաւ: Մենք ամեն ատեն ճշդութեամբ կը կատարէինք անոնց պատուէրները և երբէք մեր պարտականութիւններուն զանցառութիւն չէինք անել: Անցած էր 5 տարի մեր վարժարան մտնելէն ի վեր. 1874ին ես վերադառնալու արհեստիս չըմանը աւարտեցի ու անմիջապէս ինձ տուին երկրորդ գնդի չորրորդ բանակի վիրաբուժութեան պաշտօնը: Այն թուականին չորրորդ բանակը կը գտնուէր Ռակուզա (Մոնթէնէփրօ) վասն զի Օսմանեան բռնակները անդ հաւաքուած էին Տէրվիլ փաշայի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ և կը պատրաստուէին յարձակիլ մեծ զօրութեամբ Յիթինայի(1) վրայ: Ես անմիջապէս ճամբայ ելայ Կ. Պօլսէն պատերազմական նախարարի հրամանաւ դէպի Մոնթէնէփրօ պաշտօնա-

(1) Յիթինայ՝ Մոնթէնէփրօյի մայրաքաղաքն է. այժմ ունի 10,000 բնակիչ. իսկ այն թուականին բնակչաց թիւն էր 4-5 հազար:

յանան, այնպէս որ շատեր իրենց գրութեան դառնութիւնն անգամ չգալու անընդունակ կը դառնան: Իրենց ընտանիքի օգնելու համար պանդխտութեան էին և այժմ իրենց ընտանիք եւս կը սկսին մոռնալ. առողջ և քաջառողջ եկած էին հայրենիքէն, ամեն ծանր աշխատանքներ տանելու կարող, իսկ այժմ ուրիշ մաշողական մի ախտէ բռնուած և աշխատութեան համար թուլացած ու տկարացած կը լինին: Ինչո՞ւ ստակ կը վատակի մարդ, եթէ ողջ առողջ և հանգիստ ապրելու համար. իսկ ընդհակառակ մեր պանդխտներ իրենց առողջութիւն և հանգստութիւն կորսնցունելով է որ քիչ թէ շատ ստակ կը վատակին. եթէ հայ պանդխտը հայրենիքին մէջ շատ չէր վատակեր, գոնէ շատ առողջ էր. իսկ օտարութեան մէջ շատ վատակելու համար ամենէն յառաջ իր առողջութիւն, իր կեանք վրայ տալու կը ստիպուի: Հայաստանի առողջարար և կենսատու օգն ու ջուրը որոնք մարդու ամենաառաջին անհրաժեշտ պէտքերն են, չկրնար գտնել բնաւ Հայաստանցի պանդխտ-

տեղս. երբ հոսայ այնտեղ, տեսայ որ ամեն կողմերէ Օսմանեան բռնակներ և Ալպանիացի կամաւոր զինուորներ (որոնք Պաշա պօզուր կը կոչուին), թուով 50 հազարի մօտ, հաւաքուած էին Ռակուզայի ընդարձակ դաշտը և ամենայն արագութեամբ պատրաստութիւններ կը տեսնէին այդ փոքրիկ և աղքատ երկրորդ հիմնայտակ կործանելու և քրիստոնէայ բնակիչները սրէ անցունելու համար:

Նոյն թուականի նոյեմբեր 20ին առաւօտեան արշաւելու դեռ չի ծագած, ճանապարհի պատրաստութեան համար ամեն կողմէ սկսան փողերը հնչել. ամենայն ահապարանօք հազարաւոր վրաններ մէկ վայրկեանի մէջ վար առնելով ջորիներու վրայ կը բեռնուեն ինչ: Անվեհեր զօրաց դէմքը ուրախութեամբ կը լայտար, իսկ երկնքը փնտրաց դէմքը կը նմանէր սառն մարմարինի. ես ալ այդ վերջիններու կը պատկանէի:

Այս օրուան երկու ժամ մնացած, այդ բազմութիւնը սկսաւ յառաջ ընթանալ դէպի պատերազմի դաշտը. երեկոյին հասանք ժէշթրիցա անուն գիւղը: Ժէշթրիցա ընդարձակ մի գիւղ է որուն բնակիչները սլաւ եւ յետին աստիճան աղքատ. այդ երկրի բնակիչներն ալ Հայաստանեացի նման պանդխտութեան կը դիմեն և դառն աշխատանքով դրամ շահելով կը վերադառնան հայրենիք: Նոյն

սը իր երկրէ դուրս , ոչ Եւրոպայի , ոչ ալ Ամերիկայի մէջ . անոնք որ Հայաստանը տեսած և Եւրոպայի ու Ամերիկայի ալ տեսած են , միաբերան կը հաստատեն այս , ինչ ազգութեան ալ որ պատկանին իրենք , միայն եթէ ճշմարտութիւնը չօգնականութեան չուզեն զօհել : Օրինակի համար ամբողջ Պրանսի մէջ գրեթէ չուր չկայ խմելու և ստիպուած են գինիախառն շուր կամ ջրի տեղ գինի խմել . և երբ գինի կը սենք , ոչ թէ զուտ խաղողի անապակ գինի պէտք է հասկնալ , ինչպէս կը գործածուի Հայաստանի մէջ , այլ գինի անուն կը ունենաւ որ մի բաղադրութիւն (մեր խօսք կը լիւրաբերի սեղանի վրայ և ընդհանրապէս գործածուած գինիներին . իսկ Պրանսի պատուական և անուանի գինիները իրենց թանկ արժէքով անմատչելի եղած են նոյն իսկ տեղացի ժողովրդի մեծամասնութեան , ուր կը մնան պանդուխտ աշխատաւոր Հայերն . հետեւապէս այդպիսի գինիները չեն որ շուրի տեղ կը գործածուին : Իսկ օգի մասին աւելորդ կը համարինք խօսիլ . ինքնին յայտնի է որ Եւրոպայի և Ամերիկայի բազմաբոյս և գործարաններ (fabrique) չուր գինիներով պատած քաղաքներին մէջ Հայաստանի մաքուր , կուսական և ծերերին երիտասարդացունող քաղաքապետ օգր չէ կարելի գտնել : Թիւրքիաէն Եւրոպա և Ամերիկա գնացողները իրենց վերադարձած տներն , շատ երեսելի բաներ տեսած և խելացի դարձած մարդիկ երեսելու համար , իրենց մի մեծ նշանակութիւն տրուելու համար , խեղճ Ասիացիներին կը պատմեն միայն Եւրոպայի և Ամերիկայի լաւ կողմերը , իրենց տեսած հաճելի և խելացի բաները . իսկ այդ կեանքի գառնութիւնները , վատ կողմերը չեն ներկայացուներ , կարծելով

գիշերը հոն անցունելու սրտում տրուելու :

Բարբարոս Արաբիացիները ժէշթրիցարի ողորմելի քրիստոնէայ բնակչաց վրայ յարձակելով սկսան կողոպտել անոնց հարստութիւնը : Արգէն երկու բան մահմէտականներու քաջութիւնը կը գրգռէ և սիրտ կուտայ անոնց թշնամոյն հետ կուտուի համար . մէկը աւարտութեան ցանկութիւնը , միւսը կրօնական մոլեռանդութիւնը , այս երկու բանի համար ոչ մահուանէ կը վախնան և ոչ կրակէ : Հպատակ գիւղացւոց վրայ յարձակուին սկսաւ խիստ սրտաշարժ կերպով . անխիղճ պաշտ պօղոք սպանիացիք աղքատիկ խրճիթները խուղարկելով 13 տարեկանէն վեր մինչեւ անգամ 50 տարեկան կանանց պատիւը սկսան բռնաբարել փողոցներու մէջ առանց ամօթահարելու : Մօնթէնէկի օրը կ'ենն ալ քաջ է իւր ոյրին պէս . երբ այդ խեղճ արարածները անձնատուր չըլլալով դէմ կը դնէին անոնց և չէին հնազանդիք անոնց կամքի , անգութ և վայրենի ալպանիացիներն իրենց էարակները պատենան դուրս առնելով անմիջապէս կը խոլոսողին զանոնք : Մի քանի քաջ անգին ուրիշ սըրտառու թեմաւորան մը կը ներկայանար անոնց հրամանատարն ալ հետեւէն բարձր գաղաթի մը վրայ իւր սրին կը թնամ կը գիտէր զանոնք և չէր արգիւծել , անշուշտ նա ալ զուարճութիւն մը կը զգար : Ահա

թէ այդ անելով տղէտ և անհասկացող պիտի երեւին . բայց դարձաւ խուր հետեւանքը այն կը լինի որ Հայաստանցիներ Եւրոպայի և Ամերիկայի փառաւոր անուններէն կը հրապուռուին , կը կարծեն թէ կեանքը հեշտին է այնտեղ և ամեն բան շահաւոր է , կը թողուն իրենց անուշ հայրենիք , իրենց պարզ և անպաճոյճ բայց իրենց սեփականութիւնն եղող հայրենի տունակ , և կը պանդխտին : Խեղճերը անձրեւէն փախչելով կարկուտի կը բռնուին :

Մենք կը խօսինք ընդհանրապէս պանդխտութեան տխուր հետեւանքներին վրայ և կը փափաքինք որ Հայաստանցիներ ամեն ինչ անեն չը պանդխտուի , իրենց հայրենիքի մէջ մնալու համար . բայց գիտենք որ երբեք այնպիսի բացառիկ հանգամանքներ կը ներկայանան որոց ենթարկուողներն ի հարկէ կը ստիպուին թողուլ հետեւալ հայրենիքէն , ա'լ չեն կարող մնալ այնտեղ : Այդպիսիների վիճակին վրայ կը գիտենք , փոխանակ գաղտնաբարտելու :

Մենք չենք ուզեր բացարձակ չը հասկացող ձեւանալ թէ պանդխտութիւնն ու գաղթականութիւնն ինչպիսի դժուարալուծելի բարդ խնդիրներ կը ներկայացունեն իրենց դէմ առնելու զոյգներին . մենք կընդունինք մինչեւ անգամ որ Հայերի գաղթականութիւններն ու պանդխտութիւնն , թէեւ ըստ ինքեան խիստ վնասակար , ինչ ինչ հանգամանքների մէջ կրնան իրենց ծամանակաւոր օգուտներ ունենալ , բայց այդ օգուտներ կ'առնելով իրենց պատճառով ծանր վնասների հետ , շատ կը թեթեւան . և եթէ այժմեան հոսանքով շարունակուի Հայաստանցիների պանդխտութիւնը , մարդ չը մնար Հայաստանի մէջ . ա'լ որի համար և որոյցմով պիտի

այսպիսի բարբարոսութիւններ աչքերով տեսած եմ :

Ընթերցողը թող չզարմանայ և թող անհաւատալի չլինի իրեն մեր այս նկարագրութիւններ . Օսմանեան պետութիւնը երբ քրիստոնէայ աղքի մը դէմ պատերազմ հրատարակէ , նա կը յարձակի նախ և առաջ իր քրիստոնէայ հպատակաց վրայ , աւարի կուտայ անոնց հարստութիւնը , կայրէ ու միտի կը դարձնէ անոնց խրճիթները , կը քանդէ եկեղեցիները ու կը սրբապղծէ , կաթնիկեր երեսայն իւր մօջը գրկէ կը յափշտակէ , օրորոցին մէջ քնացող անմեղ մանուկը քաշկուռելով դուրս կը հանէ ու իր անխնայ սրով մի քանի կտոր ընելով կը նետէ անոր արիւնջուայ գլխակը շանց առջեւ , ըսելով թէ ասոնք ալ կեալուք են և թէ պէտք է ջնջել քրիստոնէից սերունդը աշխարհիս վրայէն որ Օսմանի որդիները տիրեն ամբողջ աշխարհին : Արդեօք Արարիչը չէ սիրած քրիստոնէայից որ զանոնք հալածելու համար ստեղծած է այս անգութ և վայրենի աղքը որուն բարբարոսութեանց զոհ լինին ամեն անգամ . արդեօք Արարիչը ստեղծած է Թուրքը իրեն լոյս և քրիստոնէայի իրեն խաւար որպէս զի հալածէ լոյսն զխաւար . . . : Ոչ , ոչ , այդպէս չէ կարելի վճռել . վասն զի ով որ աչք ունի , կը տեսնէ թէ Քրիստոսի սուրբ կրօնը լոյսն է , իսկ Մուհամմէտի պիղծ կրօնը

կաղմուի Հայաստանը : Մեր խօսք բացառիկ հանգամանքների վրայ և բացառիկ դրութեան մէջ ինկած անձերին համար չէ , այլ սովորական և ընդհանուր դրութեան վրայ , պանդխտութեան սովորական և ընդհանուր եղող տխուր հետեւանքներին վրայ :

Մեր այս տողեր գրելու առիթ տուաւ մեր տեսակցութիւնը մի խումբ Հայերի հետ որոնք բաւական ժամանակ Ամերիկայի Ուսթըր քաղաքին մէջ պանդխտած լինելով , այս օրեր կը վերադառնային իրենց հայրենիք Քարբեղի գիւղերն :

Յայտնի է որ Ուսթըրի Հայերի մեծ մասը գործաւորներ են և կաշի խառնի գլխաւորապէս երկաթէ թելի գործարաններին մէջ : Աստուծոյ շատեր կան որ իրենց մի քանի մատեն , կամ ձեռքէն և կամ ոտքի մէկ մասէն զրկուած են , գործարանին մէջ աշխատած ժամանակ պատահմամբ մեքենային զոհ տալով . ոմանք ալ անաշխատ և խեղճ մնալով , կամ աշխատած գործարանին մէջ օգը ապականող զանազան նիւթեր չնշելով և կամ չարաչար աշխատանքով իրենց առօրնութիւն կորսնցուցած են :

Այդպիսիներէ մին , Մինաս Խալանեան Նիւեդիլի (Քարբեղի գիւղերէն) , 28 տարեկան մի կարծի երիտասարդ , որ իւր ընտանիք 2 դուստիկներով մէկտեղ հայրենիքին մէջ թողած , 2 1/2 տարիներէ ի վեր Ուսթըր գնացած էր ստակ շահելու և պարտքի տակ ընկճուած տունը վերելու համար , բաւական ժամանակ անգործ կը թափառի այնտեղ և թէեւ երբեմնակի աշխատանք կը գտնէ , բայց թուրքախոս կը բռնուի և վեց ամիս անցած տարի , 6 ամիս ալ այս տարի հիւանդ պառկելով կը ծախսէ վատ տրիւմեն ալ , վատկելիքն ալ . վեր-

խաւար միայն կարողալէ . և ահա անոր համար է որ թէեւ երբեմն լոյսին խաւարը կուգայ յաջորդել , բայց լոյսը անպակաս է միշտ կենդանի աշխարհի վրայէն և վերջնական յաղթութիւնը լոյսինն է : Լոյսն է որ կենդանութիւն կը պարգեւէ աշխարհին :

Նայեմեր Զին ժէշթրիցա գիւղը բուրովին աւերակ դառնալէ յետոյ , ժողովրդեան մէկ մասը անտառը փախած էին կեանքերին ապաստելու համար . Օսմանեան բանակները թողնելով այդ գիւղը յառաջացան դէպի Ըշթրուք : Մօնթէնէկի օրոցիք այնտեղ իրենց բարձր և նպաստաւոր պատերազմական գիւղերը բռնած էին արդէն , երբ թշնամիք մօտեցան այդ հուշակաւոր հերոսներուն : Նոքա անմիջապէս սկսան բարձր ժայռերու վերայէն հրացանի հարուածներ արձակել Օսմանեան բանակներուն . պատերազմը սաստկացաւ , Մօնթէնէկի օրոցիք Թուրքերը առանց իրենց մօտեցնելու մեծ կոտորած մը տուին խաղաղ մարդարէի ժողովրդեան . պատերազմը տեւեց մինչեւ արեւու մարը մոտելը : Տէրվիլ փաշա չկարողացաւ գիւղաբնակ անոնց . երեկոյին տեղեկացայ որ օսմանեան զօրքերէն 260 հոգի մեռեալ և 455 հոգի վերաւորեալ կայ : Գիշերը անցուցինք դարձեալ ժէշթրիցա գիւղի աւերակաց մէջ :

(Շարունակելի)

Նապէս հայրենիքի կենսատու օգին կը կարօտի ապրելու համար , բայց վերադարձի համար ստակ չունի . Ուսթըրի Հայեր գիւղով իրեն , ճանապարհածախքը կը հանդանակեն իրենց մէջ . և ճանապարհը դնեն դէպի հայրենիք : Բայց այլ եւս ուշ էր . . . Ծոգէնաւին մէջ տկարութիւնը կը ծանրանայ և թէեւ իւր հայրենակիցներ , մասնաւորապէս Հիւսէյնիկցի Պապաթիւֆէնկի անուն աշխոյժ և ճարպիկ հայ երիտասարդը , շատ հոգածութիւն կանեն իրեն , բայց երբ Պէլժիգի Սնվէրս քաղաքին առջեւ կը հասնի չոգէնաւը և կառք բերել կուտան Խայաշանեանը հիւանդանոց փոխադրելու համար , կը տեսնեն որ նա արդէն վերջին շունչը աւանդած է և իւր գոգաղք ընտանիքի տանելու համար իւր մահագոյժ միայն մնացած է ուղեկից հայրենակիցներին . . . :

Մի ուրիշ հիւանդ ալ կայ այժմ այդ խմբի մէջ որ Ուսթըրէն կը վերադառնայ իւր հայրենիք . դերձակ Տէաէ Խալիլեան Հիւսէյնիկցի , 38 տարեկան , վնոջ և զաւակների տէր , Ուսթըրի մէջ մաշողական ակտէ բռնուած , թէ' նիւթապէս և թէ' ֆիգիքաղէս վնասուած կը վերադառնայ այժմ իւր հայրենիք Հիւսէյնիկ գիւղը (Քարբեղի մօտ) ուր թերեւս կարնայ մի ժամանակ եւս ապրիլ , ապաշխուելու համար իւր պանդխտութեան խելքին վրայ :

Որչա'ի Հայեր զոհ կերթան այսպէս պանդխտութեան որի գլխաւոր շարժառիթն է Թիւրքիայի քանդող , կողոպտող և ժողովրդին համար բնականաւոր վարչութիւնը որ կը տիրապետէ Հայաստանի մէջ : Պանդխտութեան և իւր դառն հետեւանքների վերջ տրուելու համար , պէտք է վերջ տալ թուրքական այդ տիրապետութեան Հայաստանի մէջ և այդ ալ ոչ թէ երկիրը թողնելով իր լինի , այլ պէտք է աղաւտութեան միջոցներին վրայ խորհիլ , ներքին ոյժ գոյացունել Հայաստանի մէջ և անձնուրացութեամբ աշխատիլ . . . : Մ. ֓.

ՀԱՅԵՐԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ԹԻՒԼ

Եթէ մի Հայի կամ բանից տեղեակ մի օտարի հարցնես թէ ի՞նչքան Հայ կայ , անշուշտ պիտի լսես 4 միլիոն ահապէս մի թուի անուն և ամէն մարդ ալ հաւատ կընծայէ թէ իրաւ այդչա'ի Հայ կան . մի բաւական մեծ թիւ , որ չունին շատ ինկած տղերք և նոյն իսկ ինքնազուլի կառավարութիւն ունեցող քանի մը տղերք :

Մեծն Ալեքսանդր , գետի ափին շուարած և միւս կողմը անցնելու վախճող մի Ալեքսանդրուկի բարկաւ նալով ասաց . « Կամ անունդ փոխիր կամ դործդ » : Եթէ մենք էլ այս 4 միլիոնին տանք Ալեքսանդրի պէս « Հայուկներ , կամ անուննիդ փոխեցեք կամ ձեր դործ » , արդեօք դժբանք միջոց քանի' հոգիք դուրս կը գան որ արժանի լինին Հայ անունը կրելու , Հայի պէս մի աղք կաղմուելու , եթէ աղքութիւնը մի կաղմութիւն է ,

օգին
բայց
Ուս-
անա-
իրենց
հայ-
նո-
ծան-
նյնք,
Պապա
արպիկ
ածու-
նէլի-
նհաս-
կու-
ց փո-
որ նա
ծ է և
անելու
նացած
այժմ
կը վե-
նընալի
38
տէր,
բըն-
է՛ ֆի-
առնայ
դիւ-
ս կա-
լի, ա-
խոտ-
ն այս-
լխաւոր
անդող,
ը բնա-
տիրա-
խոտ-
նքներ
է վերջ
պետու-
ալ ոչ
պէտք
վրայ
նել Հա-
թեամբ
Մ. ֆ.

պէտք է որ զայն կազմող անհատներն
մի բանի պէտք գան նրա ամբողջու-
թեան մէջ, թէեւ չէ կարելի որ ա-
մենքն էլ գլուխ անկեան լինին. միջ-
նաքարի, կաւերի, խճերի էլ պէտք է.
Վեր առ այդ. 4 միլիոն ահագին
թիւը, քրքրէ, նայէ և տես թէ ա-
մենքն էլ պէտքական մի բան ե՞ն,
իրենց խելքով, մտքով, ներքին և
արտաքին երեւոյթներով կը յարմա-
րին մի բան լինելու. տես թէ քա-
նի՞ հատ կը ճարես որ կրեն մի ազ-
գութիւն կազմելու որոշ յատկանիշ.
այդ ժամանակ դու էլ կարող ես գլա-
նել Հայ ազգ. կազմող իսկական թիւը.
Չորս միլիոն ենք կանենք ու կեր-
թանք, առանց միտ առնելու որ այդ
ստուար թուից կազմուած մի ազգ-
քիչ չափ աչքի պիտի գարնէր, գետ-
նի երեսին մի տեղ պիտի բռնէր հա-
մապատասխան իւր չափին.
Միթէ խելք է այդ հաւատով
ապրել ու գնալ առանց միանգամ ըզ-
մեզ տնտէրու, դմեզ ճանաչելու.
Մի թափ տուր այդ հսկայ թիւը,
տես թէ ինչե՛ր կը թափթփոտին դը-
րանից. կտրատիր ու հանէ մեռած,
փտած, հոտած, կարկամած, անըզ-
գայացած և այլն և այլն անպէտք և
նոյն իսկ ֆիասակար կտորները և տես
թէ ամբողջ մարմնից ականջի չափ ողջ
կտոր չի մնալ.
Ուրեմն էլ ինչ ասել թէ չորս
միլիոն ենք և սպասել այդ միլիոննե-
րից իրա համապատասխան գործ. էլ
ի՞նչ ասել թէ չորս միլիոն ենք և նրա
համապատասխան գործ ցոյց չտալէ
յետոյ, ընդհակառակն այդ թուի
համապատասխան ամօթ ու նախա-
տինք բերել դիպել այդ թուից շատ
քիչ, շատ փոքրածիւ Հայերի շին-
քին.
Չպէտք է այդպէս թողուլ, չը
պէտք է մնալ այդ անստուգութեան
մէջ. պէտք է գտնել, պէտք է կրտ-
րատել հանել այդ մարմնից ազա-
կանուած, նեխած, փտած, կարկա-
մած և մեռած մտերը, պէտք է
մաքրել այդ մարմինն իւր վրայ բեռ-
ցուած անպէտք ծանրութիւնից, որ
բացի իւր պատճառած արգելքներից
կապականէ ու իրեն այն կը չինէ նոյն
իսկ առաջնորդին, կը կաշկանդէ կը
կապէ նրանց և կը գատապարտէ իրա
պէս անգործ մնալու, իրա պէս վը-
տելու և նեխտելու.
Վերն յիշեցնել թէ աղբի մը բոլոր
անհատներ տնտեսաւ գլուխ անկ-
եանքն չեն կարող լինել, և հետե-
ւապէս չենք ալ պահանջեր որ ա-
մենքն ալ ունեայ, զարգացած և վը-
տեմ զգացումներով տոգորուած լինին
որ չէ կարելի նոյն իսկ մեզնից շատ
բարձր դիրք ունեցող ազգերի մէջ ալ,
կը գտնուի միեւնոյն ժամանակ ազգոն,
անդարգացածն և աւանդին սրանք կարե-
լի է ունին, զարգանան և կը թուին.
Նրա առջեւ պարզեւ չարն ու բարին
և նա իր բնական խելքով ընտրէ ա-
տենցմէ իրեն օգտակարն. իսկ փտած,
մեռած և բոլորովին անպէտք դար-
ձածներ, որոնցմէ ոչինչ չինել անկա-

րելի է, կտրատել, հանել և դէն
ձգելու է որպէս զի իմանանք թէ ի՞նչ
ենք, ի՞նչ քան ենք, ի՞նչ ոյժ կը
ներկայացնենք որ անոր համեմատ ալ
գործ բռնենք, պատասխանատուու-
թիւն ստանձնենք և յետոյ ալ ամօ-
թով չի մնանք.
Այո, հարցը այս տեղն է, գտնե-
լու է մեր իսկական և իրական ոյժը
և այնպէս ներկայանալու է աշխարհի
առջեւ, որպէս զի ամէն մարդ դրա
համապատասխան գործ և արդիւնք
սպասէ և ոչ երեւակայական 4 մի-
լիոնից ի դուր տեղ.
Եթէ ոչ, առանց այս անելու, մեզ
վրայ պիտի հաշուեն հայութիւնից և
հայ-ընդհանրական կեանքից ու շա-
հերից զատուած և օտարացած, հա-
յութեան համար փտած և մեռած
մի ստուար թիւ. Մեզ վրայ Հայ պի-
տի հաշուեն հայ-վաճառականների
մի շատ փոքրիկ մասը դուրս հանե-
լով մնացած այն ստուար թիւը ու
րոնք իրենց անձնական գծով ենք
գաղտնիքից, իրենց եսից, իրենց ու-
ռած փորից, իրենց անձնական դուար-
ձութիւնից ի դատ ոչինչ չեն մտածեր,
ոչինչ կապ ու գործ չունին հայ-ընդհան-
րական գործին մէջ. դրանց համար
հայութիւն կայ չկայ ոչինչ նշանա-
կութիւն ունի. ուրեմն և իրենք էլ
կան ու չկան հայութեան համար ու-
չինչ նշանակութիւն ունին և հետե-
ւաբար դրանք դուրս են իսկապէս
հայութիւն կազմող թուից. Այս խօսք
մենք կրնանք տեսլ անդդալացած և
մեռածների համար. իսկ փտած ու
նեխտածներ որք կապական են իրենց
հետ գործ ունեցողներին, իրենց շուրջ
գտնուողներին, հայութեան համար
գաղբած նշանակելով խելքի չի վեր-
ջանալ. վերջնները — անզգայ-մե-
ռածներ իրենց դիակ ողջերի որին
արգելք կը լինին միայն. իսկ փտած-
ներ իրենց պատճառած արգելքէն
դատ կը թռնաւորեն իրենց չըմպաւոր.
Ասանք մեզ վրայ ողջ Հայ հաշուած են
և այն ալ ամենաբնական մաս — հա-
րուստ, ուսեալ, ընդունակ, գոր-
ծունեայ և աշխու, մինչդեռ մենք
ցոյց տուինք թէ դրանք հայ ընդ-
հանրութեան համար ինչացու են.
Դրանց մէջ կայ նաեւ մի մաս որ
անզգայ չէ. բայց իր գգայնութիւն
պատասխան է որ մի որոշ կերպա-
րանքով չի ցոյց տալ. եթէ նրան դի-
մես մի կարգ կոմպլիմենտներով և նոյն
իսկ պատուաւիրութեամբ, նա կը
մասնակցի մի քիչ, չէ թէ ինչքան որ
պարտաւորութիւն ունի կամ ինչքան
պէտքականութիւն ունի, նա կուտայ
իրեն մի ոգորմութիւն, ինչպէս կու-
տան աղքատի, նա իրա կարծիքով
մեծ բարիք կանէ. եթէ իր կարգացած
ըրազրին բաժնորդազին վճարէ, մի
ազգասիրութիւն կանէ եթէ ընդհան-
րական հանգանակութիւնների կը
մասնակցի. դրանք իրեն համար մեծ
զոհողութիւններ են և իրեն տուած
լուսն ուղտ չինել դիտէ. եթէ մի ձու-
ածէ, օրն իրիկուն կշկալ չի կտրել.
Նա իր տուած ստակից աւելի շատ

հրամաններ և խորհուրդներ կը տայ և
կուզէ որ իր առջեւն փող հարկանեն.
Ահա այս է մեր հայ-վաճառական
գաւթ, շատ քիչ բացառութեամբ
միայն. մինչդեռ հայ ընդհանրութեան
համար մենք գիտենք թէ ինչքան
արժէք ունին կամ ինչ օգուտ կայ
Հայ ազգին որ նա իր մէջ ունի ընդ-
հանրապէս այսպիսի փտած, անպէտ-
քացած և կամ զգայուն-անտարբեր
վաճառական և հարուստ անհատներ.
Ինչպէս չկտրատես դէն չձգես
այն սեւագլուխ սեւահագի կղերներ,
այն մեծ լէզէն Պօղոս-Յարութիւն-
Ալքեան-Դուրեանների, աղագաւ,
ծոյլ, թոյլ, չարին ճարտար, բարւոյն
տիմար, առանց աշխատութեան հըն-
ձող լուկերների ստուար թիւը.
Ինչպէս չկտրատես ու դէն չի
ձգես Եֆէնտի, աղա և գոսթոգին-
ների, Մարտու-Նուրեանների և շատ
մը եան ու օձ վերջացած Վասակների,
իրենց գծով չափի կամ մի կտոր հացի
համար աղբի տուն քանդակների, ի-
րենց եղբոր արիւնով անուղների ջո-
կաւոր, որանք մեզ վրայ հայ «տիպո-
մալ» ներ են հաշուած և այն էլ, օ՛ֆ,
ճարտար տիպոմալներ.
Ասանք վրայ ալ դիր հայ ինտելի-
գենցիալ փչացած մասը, հայ ուս-
եալների, իմաստասէների, մի կարգ շար-
լատան կարիէրիտների, միամիտնե-
րին աչքը թող վերջների խուսրը և
տեսնենք էլ ի՞նչ կը մնայ այդ քո 4
միլիոնից.
Կըմնայ միայն և միայն գործաւոր,
արհեստաւոր և գիւղացի մասն, մի-
ջին այլ ընտիր մաս որոց մեծ մասն
ալ այդ փտածներ թռնաւորել են,
աղբուկ ու ցեց դրամատէր աղան կամ
Եֆէնտին ծծել ու ծակիկել և բըռ-
նութիւնն էլ կապել կաշկանդել և
սարսափեցուցել է. եւ այս ամենով
մէկտեղ գեռ գա է որ կը պահէ հա-
յութեան արժանի անուշը և կը հե-
տաքրքրուի, կը տոգորուի հայ ընդ-
հանրութեան խելքիներով և գոր-
ծերով, և այդ էլ այնքան որ չափ
դիրք ու հանգամանք ներեն իրեն.
Ուրեմն թող հայ գործիչն ուշա-
բրի, այդ փքուած երեւայական թը-
ւից թող յոյս կտրէ, թող մօտենայ
իրական թուին, թող ճանաչէ այդ
փոքրածիւ այլ աղբի մասը, թող
նրա մէջ, նրա հետ և նրա համար
աշխատէ և նրա չափով էլ գործ վեր
առնէ.
Եւ մենք յայտարարենք աշխար-
հին թէ մենք 4 միլիոն չենք, թէ
հայ հարուստ վաճառականներ, հայ
կղեր ու տիպոմալներ գրէ՛ չկան
մեր մէջ, շատ քիչ են նաքա մեր ազ-
գի մէջ և պէտք չէ հաշուի առնել.
Հեռու դուրս մեզնից, փտած,
նեխտած, անլիցալ և մեռած Հայեր,
ազգի յառաջադիմութեան ճանրին
վրայ փռուած դիակներ. դրանց չը-
թութիւնը տեղի պիտի հեշտացնէ
հայ ընդհանրական գործը.
«Վատերը բացուի՛ն, վատերը գաւորի՛ն»,
ձշմարիտ Հայերն րոյ յառաջ անցնին»
ԱՐՄՆԱԿ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՈՒՄՍՏԱՆԷՆ
Դաւրէթ, 3/17 օգոստ. 89
Ամսոյս 3/17ին կատարուեց թա-
գաժառանգի դատեր ընդ արքունի
ախոռապատին հարսանեաց հանդէսը.
Հատ Պարսից սովորութեան եօթն
օր և եօթն գիշեր հարսնիք էր. Վե-
ցերորդ գիշերը հրաւիրուած էին եւ-
րոպացիները ոմանք և եւրոպական
հիւպատոսները. իսկ Հայերից... այո՛,
Հայերից կար մինը, բայց ոչ թէ սե-
ղանին հրաւիրուած այլ սեղանին ըս-
պասաւորուած էր. այդ մարդն տեղոյս
վաճառականապետն է և միեւնոյն
ժամանակ Արամեան դպրանոցի հո-
գաբարձուն (Սասիկ Յունանեանցը)...
Ապրիլ 8/20ին լոյս տեսաւ տեղ-
ւոյս նորահաստատ տպարանում «Հա-
տորագրութիւն հոշակաւոր վանուց
Սրբոյն Գեորգայ, որ ի Մուշնի» վեր-
տառութեամբ գրքովը բաղկացած 40
երեսից, հեղինակութեամբ Արապա-
տականի Առաջնորդ Սրբազան Մխի-
թարեանցի. գինն է մէկ դրան (30
կոպէկ արծաթ). իսկ այժմ եւս մա-
մուլի տակ է և մի ամից յետ լոյս
կը տեսնի «Հոգի և Մարմին» վերնա-
գրով գիրքը, հեղինակութեամբ անգ-
ղիացի Ալէքսանդրի Բէն. բնագրի վե-
ցերորդ տպագրութիւնից թարգման-
ուած է ռուսերէնի և ռուսերէնից
Սրբազան Մխիթարեանցը թարգմանել
է հայերէնի.
Յառաջիկայ յունվարից ձեռնարկե-
լու են նաեւ մի շարք թարգմանի հը-
րատարակութեան.
Յաջողութիւն եւ ցանկանում.
ԱՄՍՏՆԱԿ
ԱՐՄՆԱԿԻՆ ԼՈՒԻՆԻՐ
Եւրոպական լրագիրներին մէջ այս
միջոցներ յաճախ կը պատահենք Ար-
մէնիաի վերաբերեալ լուրերի որ ի-
րենց թղթակիցներ կը փութան հե-
ռագրով հաղորդել. Այդ լուրերը ընդ-
հանրապէս արդէն ծանօթ լինելով
Արմենիայի ընթերցողներին, աւելորդ
կը համարենք կրկնել թարգմանօրէն.
բայց կան այնպիսիներ ալ որոնք
թարգմանելն կամ արտատպելն ոչ
պակաս հետաքրքրական կը համարենք
մեր ընթերցողների համար.
Վիէննայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի
«Թայմը» լրագրին հետեւեալը. «Ռու-
սիայի պատերազմական նախարարը հը-
րամայած է զօրազուգեք կեղրանա-
ցնել Արմենիայի տահմանադրին վրայ.
Այս լուր որի ստուգութիւնն դանա-
ղան կողմերէ հաստատուած է, յու-
ղուած պատճառած է Կ. Պօլսի պաշ-
տօնական չըմանակներին մէջ. Բ. Դու-
ռը մինչեւ անգամ մտադրած է եղեր
այդ եղելութիւն պաշտօնապէս ծա-
նուցանել մեծ պետութիւններին, բայց
վերջապէս յետ կեցեր է այդ դիտա-
ւորութենէ, չգրգռելու համար Չա-
րին դիւրագածութիւնը. Այսու ա-
մենայնիւ, թիւրք կտաւախութիւնը
պարտաւորուած է նախազգուշու-
թեան միջոցներ զիմէլ Արմենիայի մէջ»
— Կ. Պօլսէն կը հեռագրեն «Աթան-

տարտ» լրագրին թէ Մուսա պէյ կը սպառնայ, եթէ իրեն պատժեն, երեւան հանել այն նամակներ որ մի քանի նահանգապետներ զրկած են եղեր իրեն, խորհուրդ տալով որ աւարառութիւններ անէ և իրենց ալ բաժիններ հանէ իր կողմնակիցներէ։ Հեռագիրը կը յարէ թէ Արմէնիայի մէջ հայ ժողովրդի յուզման և գրգռութեան ստատկանալը մեծ մտատան ջուլթիւն պատճառած է Սուլթանի պալատին մէջ։

— «Տէյլի Նիւս» թղթակիցը Կ. Պոլսէն կը հեռագրէ իրեն թէ Մուսա պէյ իրը մի պատուաւոր հիւր ընդունելութիւն կը դնէ Կ. Պոլսի մէջ. իսկ իրեն դէմ դատ վարելու համար Արմէնիայէն Կ. Պոլսի եկածները «նստիկանութեան խիստ հակոգութեան տակ կը գտնուին»։ Միեւնոյն թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Մուսա պէյ յի եղբայրը քիւրդ աւազակներ զըլուխ անցած յարձակել է Մուշի դաշտի վարդենիս հայաբնակ գիւղին վրայ, բայց գիւղացիներն կատաղի դիմադրութեամբ փախուցեր են Բիւրդերին։ Հեռագրին մէջ ըսուած է նաեւ թէ սխալ է այն կարծիք որ Հայեր կը փախաքին իրենց երկրի Ռուսիայի հետ միասնալուսն. անոնք իրենց անձի և ստացուածքի ապահովութիւնը կը խնդրեն Սուլթանի կառավարութեան տակ։

— Վանէն կը հաղորդեն Թիֆլիսի «Մշակ»ին հետեւեալը. «Նորերս Վանի մօտ գտնուող Ալիւր գիւղի բնակիչներն և թիւրք զինուորներն մէջ կռիւ պատահեց. կռուի ժամանակ չորս հայ վիրաւորվում են և մի հայ էլ սպանվում է. զինուորներէջ վեց հոգի վիրաւորվում և սպանվում են։ Կ. Պոլսից հրաման է ուղարկված Վանի նահանգապետ Խալիլ փաշային առհասարակ այդպիսի ընդհարումներն առաջն առնելու մասին։»

Վանէն մեզ եկած թղթակցութիւններէն մէջ գեռ մի այդպիսի լուր չկայ մեզ գրուած, բայց ընդհանրապէս եկած նամակներն ցոյց կուտան թէ այն կողմեր կառավարութեան և Հայերի յարաբերութիւնները շատ լարուած դրութեան մէջ են։ Վալի փաշան ուզեր է իրմէն գոհունակութեան մի նոր հանրագիր եւս ստորագրել տալ. բայց երբ Հայոց երեւելիներէն մի քանին մերժեր են, բանտարկել տուեր է զանոնք, պատուակելով թէ Գուլաղ-սըղեանի խմբին հետ յարաբերութիւն ունեցած են։

— Թիֆլիսի «Արձագանք» լրագիրը կը գրէ թէ թիւրք կառավարութիւնը Գուլաղ-սըղեանը ձերբակալելու համար զանազան միջոցներ զիմած լինելով, Գուլաղ-սըղեան հարկադրուեր է Պարսկաստանի վրայով փախչիլ Յըրանստ անցնելու համար։

— Կ. Պոլսէն սեպտ. 12ին կը հեռագրեն Լոնտոնի «Սթամտարա» լրագրին թէ անգլիական դեսպան Սըր Հուայթ յատուկ ունկնդրութիւն խնդրելով Սուլթանին ներկայացրել և անոր խորհուրդ տուեր է որ Արմէ-

նիայի մէջ տիրող գրգռութեան և յուզման առաջն առնելու համար նկատողութեան առնէ Հայերի օրինաւոր ցանկութիւնները։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Pensionnat St-Louis

à MALPASSÉ (Banlieue de Marseille)

Les familles étrangères trouveront dans cet établissement important, situé en plein midi et au milieu du plus riant panorama, toutes les conditions de préparation aux divers examens, aux écoles de l'Etat, au Commerce et à l'Industrie. Langues vivantes, musique, dessin, équitation, gymnastique et natation. Chambres particulières. Prix modérés.

Les Voitures de l'Etablissement prennent les demi-pensionnaires à domicile le matin et les ramènent le soir.

Des dames dévouées sont chargées du soin des petits enfants. Ecrire au directeur.

Rentrée générale le 1er Octobre.

Նոր հրատարակութիւններ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍՏԻԱՅԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ա ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԴԱՊԵՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

«Հայրենասիրական Միութեան» հրատարակած այս վարդապետարանի մէջ համառօտ կերպով բացատրուած է թէ իւրաքանչիւր հայրենասէր Հայ ինչ իղձեր պէտք է ունենայ և ինչ պարտքեր ունի կատարելու։

Դիմէ 20 սանթիմ և կը ծախուի Արմէնիայի խմբագրատունը։ Մէկ անգամէն 20 օրինակ գնողը կը վճարէ 3 ֆրանկ և 50 սանթիմ միայն, փոխանակ 4 ֆրանկի։ Փոստի ծախքը կը վճարուի «Հայրենասիրական Միութեան» կողմէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ

Է

ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆՔԸ

ՏՍՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ (ՊՏԿԵՐ ՄՕՏԻԿ ԱՊՐԱՅԻՑ)

ՊՐԵՑ Մ. Պ.

Այս տետրակի մէջ ցոյց կը տրուի թէ բռնաւորներն և ազգամատնիչ Հայերի դատաւարներ ինչպէս պէտք է տեսնուի այնպիսի երկրներն մէջ ուր օրինաւոր և արդարադատ կառավարութիւն չկայ։

Մէկ օրինակի գինն է 20 սանթիմ, 20 օրինակը 3 ֆրանկ և 50 սանթիմ, փոստի ծախքը կը վճարուի Արմէնիայի խմբագրատունէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ Ա. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (սպառած)։

Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՅԱՅԻ (սպառած)։ Գ. ՍԱՂՄՈՒՍ ԻՍՐԱՅԷԼԻ (Հայաստանի ազատութեան ցանկացող մի Հայի յաղթանքներն և մտածումներն են Սաղմոսի սճով գրուած)։ 40 սանթիմ։

Դ. ԱԶՍՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ԵՒ ԿԵՆՍՍԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍՍՄԻՔԱՊԵՏԱՅ (Պուլղար աղբին իր աղատութիւն ձեռք բերելու համար մէկ դարէ ի վեր արած ջանքերի խիստ հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն է)։ 1 ֆր. 50 սանթիմ։

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՍՈՒՆԵՐԸ. Հայաստանցիներն իշխառութեան գլխաւոր աղբիւրն եղող պանդըխտութիւնը մեր ազգային նոր ընտիր վիպասանի գրչին նկարագրած է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒՍՈՒՆԵՐԸ անուն վէպին մէջ։ Իրական կեանքէ առնուած այդ վէպ որ մաս առ մաս կը հրատարակուի Արմէնիայի մէջ, առանձին տետրակով ևս հրատարակուած է այժմ և կը ծախուի Մեծ Հեղինակին Պարոն Մկրտիչ Թիւթիւն-ճիւղի մօտ, ինչպէս նաեւ Արմէնիայի խմբագրատունը)։

1 ֆր. 20 սանթիմ։

Զ. ԴԱՄԱՌԻ ԲԱԹԻՊԱՆ—ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ յետ այլոքեցն աւարտելուն։ (Մեծանուն հայ բանաստեղծին վերջերս գրած ազատաշունչ ընտիր ոտանաւորներէն 3ը՝ որոնք իւր «Բանաստեղծութիւններ»ի հաւաքածոյին մէջ չեն գտնուիր, առանձին տետրակով հրատարակուած են)։ Այս տետրակէ որի շահը բարեգործական մի նպատակի յատկացած է, 50 հատը մէկ անգամէն գնողին կը տրուի 50 հատը 2 ֆրանկ 50 սանթիմի, որ ըսել է հատը 5 սանթիմ կամ 10 փարա թրքական։

Հատով կը ծախուի 0.10 սանթիմ։

Վերայգրեալ բոլոր գիրքերը կը ծախուին, փոստի ծախքը Արմէնիայի խմբագրատունէն վճարուելով։

ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՌԻ ԴԵՐՄԻՆ ՊՏԿԵՐԸ

Մեր վերջին թագաւոր Լեւոնի շերմին պատկերն ունենալու համար շատեր կը գլմեն մեզ տակաւին, թէ եւ վաղուց արդէն յայտարարած ենք թէ այդ պատկերներն սպառուած են։ Արդ կուգանք յայտնել ցանկացողներին թէ Արմէնիայի Ա տարու 79րդ թուէն սր այդ պատկեր կը պարունակէ իւր մէջ և սր այդ պատճառով յատկապէս սովորականէն տարբեր գեղեցիկ թղթի վրայ տպուած է, մի քանի հատ տակաւին մնացած կան խմբագրատունը։ Յանկայողներին կարող ենք զրկել անոնցմէ, հատը մէկ ֆրանկի, ճանապարհածախքը խմբագրատան վրայ։

Այդ թերթի մէջ մանրամաս տեղեկութիւններ տրուած են նաեւ Լեւոնի գերեզմանին նկատմամբ։ Մեր ընթերցողներ կը յիշեն թէ Արմէնիայ լրագիրն էր որ Ա տարու 72ր թուով (1886 ապրիլ 24) հրաւեր կարգաց Փարիզեան Հայերին մի ուխտագնացութիւն հաստատել Լեւոն Լուսին-

եանի գերեզմանին և այդ առաջարկի համեմատ Ա հանդիսաւոր ուխտագնացութիւնն եղաւ 1886 մայիս 18ին, ինչպէս որ մինչեւ այժմ կը կատարուի ամեն տարի։ Արդ, Արմէնիայի վերստին թուին մէջ, բացի այլ հետաքրքրական գրուածներէ, կայ նաեւ Փարիզէն մի թղթակցութիւն որ սրբաւորուած է գեղեցիկ սճով կը նկարագրէ այդ առաջին ուխտագնացութիւն և հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ Սէն-Տընիի այն շերմի վրայ ուր հանգչած է մեր տարաբաղդ վերջին թագաւոր, Լեւոն Լուսինեան։

ՀԱՅ ՊՏՈՒԹԻՒՆԿՈՒԹԵԱՆ ՊՏԿԵՐԸ

1878ին Պէրլին գնացած հայ պատուիրակութեան պատկերը՝ գեղեցիկ թղթի վրայ առնուած և պատուիրակներին անուններն հայերէն և ֆրանսերէն տառերով միասնապէս տրւած պատկեր, կը ծախուի Արմէնիայի խմբագրատունը, Դիմէ 1 ֆրանկ, փոստի ծախքն խմբագրատունէն վճարուելով։

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

— ԱԶԳԱՍԻ (Վենետիկի Միլիթարեան Պատ. Միաբանութեան հրատարակած այս գիրք որ 226 երեսներէ բաղկացած է, կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ համար և ինչպէս պէտք է որ մարդ սիրէ իւր ազգ. և հայրենիք և ցոյց կուտայ թէ ինչ բարոյական պակասութիւններ կը տիրեն մեր ազգի մէջ, թէ՛ օտար ազգերի և թէ՛ մեր ազգի պատմութենէն ազգասէր անձերի օրինակներ բերելով, անոնց կենսագրութիւններ կը ներկայացունէ ընթերցողին։ Լեւոն Կ. Պոլսի հին աշխարհագրութիւնն ո՞նք ունի և տեղ տեղ մի քանի բառերի թուրքերէն եւս նշանակուած է փախաբան մէջ, առնուներին ալ զիւրազանալի իր նկու համար)։ 2 ֆր. 70 սանթիմ։

— ԿԻՒԼՁԱՐԻ. Եւրոպայի զանազան կողմերն և այլ տեղերն ցրուած հայ գաղթականութիւններէն մէջ դժբաղդապէս շատեր կան մեր հայրենակիցներէ որ թուրքերէն խօսիլ գիտեն բայց հայերէն չեն խոսիլ որ կարգան իրենց ազգային լեզուով գրուած «Հայոց պատմութիւն»ներն։ Այդպիսիներն կը ներկայացունենք ահա ԿԻՒԼՁԱՐԻ որ 2 անգամ Հ. Միքայէլ վարդապետի գրած եռահատոր ընդարձակ Հայոց պատմութենէն քաղելով մէկ հատորի մէջ ամփոփուած և հայերէն տառերով ու թրքերէն լեզուով գրուած, կը ներկայացունէ մեր Հայ ազգի պատմութիւնը։

Դիմէ 5 ֆր. և 60 սանթիմ, փոստի ծախքը վճարուելով Արմէնիայի խմբագրատունէն, իսկ Մարտիի մէջ գնողներին համար 5 ֆրանկ։

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԵԱՆ Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԷՅԼ Հայերէն տպարան Մ. Փորթոպալեանի Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER rue Vacon 50.